

Güncel Eğitim Bilimleri Araştırmaları XI

Editörler

Ahmet DOĞANAY
Ömer Tuğrul KARA

© Copyright 2025

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi AŞ'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN	Sayfa ve Kapak Tasarımı
978-625-375-451-8	Akademisyen Dizgi Ünitesi
Kitap Adı	Yayıncı Sertifika No
Güncel Eğitim Bilimleri Araştırmaları XI	47518
Editörler	Baskı ve Cilt
Ahmet DOĞANAY ORCID iD: 0000-0002-8482-225 Ömer Tuğrul KARA ORCID iD: 0000-0002-5418-7718	Vadi Matbaacılık
Yayın Koordinatörü	Bisac Code
Yasin DİLMEN	EDU000000
	DOI
	10.37609/akya.3630

Kütüphane Kimlik Kartı
Güncel Eğitim Bilimleri Araştırmaları XI / ed. Ahmet Doğanay, Ömer Tuğrul Kara.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2025.
160 s. : tablo, şekil, resim. ; 160x235 mm.
Kaynakça var.
ISBN 9786253754518

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi AŞ

Halk Sokak 5 / A Yenışehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖN SÖZ

Akademisyen Yayınevi yöneticileri, yaklaşık 35 yıllık yayın tecrübesini, kendi tüzel kişiliklerine aktararak uzun zamandan beri, ticarî faaliyetlerini sürdürmektedir. Anılan süre içinde, başta sağlık ve sosyal bilimler, kültürel ve sanatsal konular dahil 3400’ü aşkın kitabı yayımlamanın gururu içindedir. Uluslararası yayınevi olmanın alt yapısını tamamlayan Akademisyen, Türkçe ve yabancı dillerde yayın yapmanın yanında, küresel bir marka yaratmanın peşindedir.

Bilimsel ve düşünsel çalışmaların kalıcı belgeleri sayılan kitaplar, bilgi kayıt ortamı olarak yüzlerce yılın tanıklarındır. Matbaanın icadıyla varoluşunu sağlam temellere oturtan kitabın geleceği, her ne kadar yeni buluşların yörüngesine taşınmış olsa da, daha uzun süre hayatımızda yer edineceği muhakkaktır.

Akademisyen Yayınevi, kendi adını taşıyan **“Bilimsel Araştırmalar Kitabı”** serisiyle Türkçe ve İngilizce olarak, uluslararası nitelik ve nicelikte, kitap yayımlama sürecini başlatmış bulunmaktadır. Her yıl mart ve eylül aylarında gerçekleşecek olan yayımlama süreci, tematik alt başlıklarla devam edecektir. Bu süreci destekleyen tüm hocalarımıza ve arka planda yer alan herkese teşekkür borçluyuz.

Akademisyen Yayınevi A.Ş.

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1	Yaratıcı Liderlik..... 1
	<i>Zeynep EYÜBOĞLU</i>
Bölüm 2	Nitel Araştırmalarda Örneklem, Geçerlik Ve Güvenirlik 15
	<i>Yeşim Beril SOĞUKSU</i>
	<i>Hatice GÜRDİL</i>
Bölüm 3	Okul Müdürlerinin Yönetim Anlayışlarında Mizah Kullanımına İlişkin Görüşleri 41
	<i>Adem YANGIN</i>
	<i>Soner DOĞAN</i>
Bölüm 4	Ölçme Değişmezliği Çalışmalarının Bibliyometrik Analizi..... 63
	<i>Eray SELÇUK</i>
Bölüm 5	Eleştirel Okuma ve Eleştirel Okuma Modelleri..... 89
	<i>Uğur ÖZBİLEN</i>
Bölüm 6	Eğitim Programlarının Tamamlayıcısı Olarak Program Dışı Etkinlikler . 103
	<i>Burak AYÇİÇEK</i>
Bölüm 7	Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Şiirlerin Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Okunabilirlik Açısından İncelenmesi..... 123
	<i>Ömer Tuğrul KARA</i>
	<i>Tuğrul Gökmen ŞAHİN</i>
	<i>Şimal URHAN</i>

YAZARLAR

Doç. Dr. Burak AYÇİÇEK

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Prof. Dr. Soner DOĞAN

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Zeynep EYÜBOĞLU

Trabzon Üniversitesi, Yüksek Lisans Öğrencisi

Dr. Hatice GÜRDİL

Millî Eğitim Bakanlığı

Prof. Dr. Ömer Tuğrul KARA

Çukurova Üniversitesi

Dr. Uğur ÖZBİLEN

Bağımsız Araştırmacı

Dr. Eray SELÇUK

Millî Eğitim Bakanlığı

Dr. Yeşim Beril SOĞUKSU

Millî Eğitim Bakanlığı

Dr. Öğr. Üyesi Tuğrul Gökmen ŞAHİN

İnönü Üniversitesi

Şimal URHAN

Türkçe Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans
Öğrencisi

Adem YANGIN

Millî Eğitim Bakanlığı, Öğretmen

Bölüm 1

YARATICI LİDERLİK

Zeynep EYÜBOĞLU¹

GİRİŞ

Bireylerin, ekiplerin ve organizasyonların yüksek performans göstermesinin temel unsurlarından biri yaratıcılıktır (Basadur, 2004, s.103). Yaratıcı olmak, yetenek ve hayal gücünü serbest bırakmak anlamına gelir. Aynı zamanda risk alabilmeyi ve bazı durumlarda alışılmış ya da kabul edilmiş referans çerçevelerinin dışına çıkmayı gerektirir. Yaratıcı insanlar sınırları zorlar; yeni yollar arar, sorgular, yorumlar, anlar ve yeniden değerlendirirler. Çelişkinin ve belirsizliğin yarattığı karmaşıklıkla kabul edebilirler. Kaosu ve öngörülemezliği tolere edebilirler. Aslında, başkalarının kaotik ve düzensiz olarak görebileceği durumlarda başarılı olurlar (Montuori & Purser, 1999).

Ancak yaratıcılık öğrenilecek, öğretilecek veya test edilecek bir yetenekler, özellikler ya da dar yetkinlikler seti değildir (Stoll, 2007: 8). Yaratıcılık, derin köklü bir tutku ve farklı düşünme, denemeler yapma, hatalar yapma ve mikro ile makro düzeyde yenilik potansiyelini görme dürtüsünden gelir. Yaratıcılık her zaman büyük sıçramalar ya da düşünceyi yeniden şekillendiren önemli değişiklikler anlamına gelmez. Bunun yerine, dünyanın dört bir yanındaki sınıflarda, iş yerlerinde, mimar ofislerinde, müzik stüdyolarında, tiyatrolarda ve sanat galerilerinde küçük, aşamalı yaratıcılık günlük bir norm haline gelir. Bazı yaratıcı fikirlerin büyük etkileri olurken, diğerleri sadece mevcut uygulamaları değiştirir, iyileştirir ya da rafine eder. Bu yaratıcı duruş, bireyin ve organizasyonun ‘zihniyetine’ bağlıdır. Günlük olarak, bireyin, ekibin ve organizasyonun yaratıcı akışına ve enerjisine katkıda bulunur (Rickards & Moger, 2000).

Yaratıcılığı tanımlamak kolay değildir çünkü bu, hem bağlama hem de sergilenen yaratıcılığın biçim veya formlarına bağlıdır. Doğuştan deneyimlediğimiz ya da yanıt verdiğimiz bir şey olarak, herhangi bir tanımlama girişimi yetersiz kalacaktır. Yaratıcılık, onu deneyimleyen ya da ona maruz kalan kişilerde duygusal

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Trabzon Üniversitesi, eyubogluzeynep@outlook.com,
ORCID iD: 0009-0002-3510-5323

daha önemlisi, önce kendi gelişme ihtiyaçlarının farkında olmaları ve bunu tamamlama yönünde istek duymalarıdır. Çünkü öğretmen liderler gelişimlerini arttırdıkça liderlik becerilerini arttıracaklar ve yetiştirme sorumluluğu olan öğretmenlerin öncelikle kendini geliştirme sorumluluklarını yerine getirmeleri ve liderlik yeteneklerini arttırma çabaları önemlidir. (Kasapoğlu 2020)

Toplumsal yapıda öğretmenlerin edineceği statü düzeyinde, öğretmenlerin kendi gelişim sorumluluklarını almaları, kişisel liderlikten öğretmen liderliğine geçiş sürecini tamamlamaları önemli rol oynar. Güçlü bir toplum yapısının teminatı olan güçlü öğretmenlerin, sürekli gelişim ilkelerini benimsemiş, liderlik becerilerini arttıran kişiler olması gerektiğinden, bu özellikteki öğretmenlerin yetiştirilmesi ve sayılarının arttırılması için gerekli önlemlerin alınması önemlidir. (Kasapoğlu 2020)

Özetle, yaratıcı liderler organizasyonel bir vizyon geliştirir, sorunları hızlı bir şekilde belirler ve bol miktarda fikir üretmekten keyif alır. İyi fikirleri yaratıcı çözümlere dönüştürmeyi öğrenerek karar vericilerin, kurumların ve paydaşların güvenini ve saygısını kazanırlar. Ayrıca, yaratıcı liderler, yaratıcı problem çözme becerileri (CPS) kullanarak bir organizasyon içinde yaratıcılık kültürünü teşvik eder ve destekler. Bu sayede organizasyonlar, liderlerin yaratıcı düşünme becerileri sayesinde önemli kazanımlar elde edebilir ve ölçülebilir sonuçlara ulaşabilir.

KAYNAKÇA

- Ada, B. (2022). Yaratıcı liderlik ölçeği'nin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Milli Eğitim Dergisi*, 51(233), 11-32. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.781845>
- Ada, B. & Zembat, R. (2021). Okul öncesi eğitim kurumlarında çalışan yöneticilerin yaratıcı liderlik özelliklerinin çeşitli değişkenler bağlamında incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 5(2), 591-621. <https://doi.org/10.24130/eccd-jecs.1967202152366>
- Danacioğlu, Y. (2023). Teachers' perceptions of school principals' creative leadership characteristics. *Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi*, 6(2), 23-37. <https://doi.org/10.47477/ubed.1252628>
- Ertaş, H. & Kotboğa, A. (2022). Okul müdürlerinin sergilediği yaratıcı liderlik davranışlarına ilişkin öğretmen görüşleri. *Asya Studies*, 6(21), 135-146. <https://doi.org/10.31455/asya.1126004>
- Uyan, O. (2023). Okul müdürlerinin kurum içi liderlik davranışlarını geliştirmeye yönelik öğretmen görüşleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar ve Ulusal Eğitim Dergisi*, 7(3), 1-20. <https://doi.org/10.29228/isorej.72251>
- Uçar, R. & Sağlam, E. (2019). Okul müdürlerinin yaratıcı liderlik özellikleri: bir ölçek geliştirme çalışması. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, XVI(1), 417-435. <https://doi.org/10.23891/efdyyu.2019.131>
- Öztürk, M. (2015). Okul öncesi yöneticilerinin yaratıcı liderlik özellikleri ile ve okul iklimi ara. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 1(31), 455-455. <https://doi.org/10.9761/jasss2653>

- Aydemir, E. (2023). The effects of altruistic leadership on physician-nurse collaboration and leader-member exchange in healthcare organizations, 26(4), 1033-1056. <https://doi.org/10.61859/hacettepesid.1327439>
- Bahar, B. (2019). Etik liderliğin çalışanlar ve örgütler açısından sonuçları: kavramsal bir inceleme. *Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*. <https://doi.org/10.26466/opus.553130>
- Büyükyılmaz, O. & Kayış, M. (2018). Dönüştürücü liderliğin iç girişimcilik davranışına etkisi: Bolu ilinde bir araştırma. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(3), 147-167. <https://doi.org/10.11616/asbed.vi.470730>
- Duman, F. (2022). Examination of graduate thesis on the leadership styles of school heads. *Bayterek Uluslararası Akademik Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 106-119. <https://doi.org/10.48174/buaad.52.3>
- Döğler, S. & Kasımoğlu, M. (2023). The effect of values-based leadership perception on justice; a study in a public foundation. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1(57), 16-37. <https://doi.org/10.17498/kdeniz.1250509>
- Esen, D. (2023). Hizmetkâr liderliğin iş performansı üzerindeki etkisinde öğretmen özerkliğinin aracılık rolü. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi Teori ve Uygulama*, 14(27), 55-86. <https://doi.org/10.58689/eibd.1245874>
- Göktaş, E. (2023). Paylaşılan liderlik ve okul çıktıları arasındaki ilişkiler: bir meta-analiz çalışması. *Journal of Higher Education and Science*, 13(3), 309-324. <https://doi.org/10.5961/higheredusci.1132631>
- Güngör, B. (2024). Makyavelist liderlik: Güç, korku ve manipülasyon.. <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub551.c2248>
- Intepeler, S. & Baris, V. (2018). Dönüşümcü ve etkileşimci lider- izleyen ilişkilerinin hemşirelik ve sağlık hizmetlerine etkisi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 0-0. <https://doi.org/10.31067/0.2018.13>
- Reyhanoglu, M. & Akın, Ö. (2016). Toksik liderlik örgütsel sağlığı olumsuz yönde etkiler mi?. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 442. <https://doi.org/10.15869/itobiad.41373>
- Kasapoğlu, H., (2020). Investigation of teachers' perceptions on self-leadership behaviors and selfdevelopment level. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 26(2), 261-302 [doi:10.14527/kuey.2020.006](https://doi.org/10.14527/kuey.2020.006)
- Sunay, G. (2018). Türk spor teşkilatındaki spor yöneticilerinin liderlik stilleri. *Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16(2), 178-195. https://doi.org/10.1501/sporm_0000000364
- Sürücü, L. & Maşlakçı, A. (2021). Kapsayıcı liderlik ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 22(2), 201-215. <https://doi.org/10.31671/doujournal.973009>
- Yetim, B. & Uğurluoğlu, Ö. (2021). Examination of studies on transformational leadership in health sector through content analysis. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(4), 1126-1142. <https://doi.org/10.25287/ohuiibf.825882>
- Özdemir, F. (2022). Örgütsel estetik: Estetik liderlik açısından bir literatür incelemesi. *Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi Electronic Journal of Social Sciences*, 11(11), 420-437. <https://doi.org/10.29228/sbe.66205>
- Özkan, M. (2016). Examining leadership articles: which characteristics and how leadership comprises?. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15(24217), 615-639. <https://doi.org/10.21547/jss.256732>

- Ünver, İ. K & Demirağ, S. (2022). Teknolojik liderlik davranışı, kriz yönetimi ve uzaktan eğitim arasındaki ilişki: Öğretmen algıları. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. <https://doi.org/10.33905/bseusbed.1149027>
- Şahinli, S. (2021). Investigation of graduate theses published in turkey in leadership lecture in health: A systematic review study. *Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 123-130. <https://doi.org/10.47542/sauied.827799>
- Şengüllendi, M. & Şehitoğlu, Y. (2022). Investigation of the effect of spiritual leadership on corporate reputation. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 58-71. <https://doi.org/10.18221/bujss.1059045>
- Amabile, T. & Khaire, M. (2008). Creativity and the role of the leader. *Harvard Business Review*, 86(10), pp. 100-109.
- Gheerawo, R. (2018, September–October). Transforming Leadership: A Creative's View. *Precious*, pp. 116-125.
- Cotton, B. (2018, November). Britain's Creative Industries Break the £100bn Barrier Mark." *Business Leader*. Retrieved from <https://www.businessleader.co.uk/britains-creative-industries-break-the-100bn-barrier-mark/56222/>
- Mitchell, K. & Reiter-Palmon, R. (2017). Creative leadership: How problem solving, decision making, and organizational context influence leadership creativity. In *The Cambridge handbook of creativity across domains* (pp. 363-380). Cambridge University Press.
- Puccio, G., Murdock, M. & Mance, M. (2011). *Creative leadership: Skills that drive change* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Patterson, J. H. (2010). Leadership: the project management essential. *Production and Inventory Management Journal*, 46(2), 73-89. Retrieved from: <http://search.proquest.com/docview/854003755?accountid=10559>
- Scharmer, O. (2009). *Theory U: Leading from the future as it emerges*. San Francisco, CA: Berrett-Koehler
- Puccio, G., Murdock, M. & Mance, M. (2011). *Creative leadership: Skills that drive change* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Whetten, D. A. & Cameron, K. S. (2011). *Developing management skills*. Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall/Pearson
- Bass, B. M. & Stogdill, R. M. (1990). *Bass & stogdill's handbook of leadership: Theory, research, and managerial applications* (3rd ed.). NY: Free Press
- Sohmen, V. S. (2015). Reflections on creative leadership. *International Journal of Global Business*, 8(1).
- Stoll, L. (2008) *Creative leadership: A challenge of our times*. Paper presented at the American Educational Research Association, New York.
- Stoll, L. (2007) *Creative leadership: A challenge of our times*. Paper presented at the International Congress for School Effectiveness and Improvement Auckland, New Zealand.
- Basadur, M. (2004) 'Leading others to think innovatively together: creative leadership'. *Leadership Quarterly*, 15(1), 103-21.
- West-Burnham, J. (2008) *Creative leadership*. Paper presented at the International Symposium on the Art of Creative Leadership, Bali.
- Harris, A. (2009). Yaratıcı liderlik: Geleceğin liderlerini geliştirmek. *Eğitimde Yönetim*, 23 (1), 9-11.

Bölüm 2

NİTEL ARAŞTIRMALARDA ÖRNEKLEM, GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK

Yeşim Beril SOĞUKSU¹

Hatice GÜRDİL²

Bilimin temel amaçlarından biri, evreni anlamak ve açıklamaktır. Bu doğrultuda, bilimsel araştırmalar olguları betimleme ve açıklama yollarına başvurarak bilgi üretir. Bilimsel yöntem, araştırmacılar tarafından ortak olarak kullanılan bu betimleme ve açıklama süreçlerini içeren, hem düşünsel hem de uygulamalı bir yaklaşımdır. Betimleme, bilimsel çalışmaların ilk aşamasını oluşturur ve araştırma konusunu oluşturan olgular ile bunlar arasındaki ilişkileri, ampirik genellemeler ve kuramsal kavramlar aracılığıyla anlaşılır hale getirmeyi amaçlar. Ancak, özellikle teorik kavramlarla çalışan gelişmiş bilim alanlarında (örneğin, fizik, kimya, biyoloji ve psikoloji gibi), yalnızca bir olgunun ne olduğu veya nasıl meydana geldiğiyle ilgilenmek yeterli olmayabilir. Bilim insanları, olgunun nedenlerini anlamak ve hangi ön koşullara bağlı olduğunu belirlemek için daha derinlemesine bir inceleme yapma gereği duyarlar. Bilimsel yöntem, tek tek olguların gözlemlenmesi yoluyla belirli genellemelere ulaşmayı ve bu genellemeleri açıklamak için kuramsal çerçeveler geliştirmeyi içerir. Ancak, ampirik gözlemlerden türetilen genellemeler ile bu genellemeleri açıklamaya yönelik kuramsal modeller oluşturmak farklı süreçlerdir (Yıldırım, 2010).

Bilimsel yöntem, hangi alanda uygulanırsa uygulansın belirli aşamalardan oluşur. Öncelikle, araştırılacak problemin belirlenmesi ve tanımlanması gerekir. Ardından, hipotezler veya araştırma soruları oluşturulur. Bu hipotezleri test etmek için uygun bir araştırma düzeneği belirlenir. Daha sonra, gerekli veriler toplanır ve analiz edilerek anlamlı hale getirilir. Elde edilen bulgular yorumlanır ve genellemelere ulaşılır. Son aşamada, araştırma sonuçları raporlanır ve elde edilen bulgular doğrultusunda yeni araştırma konularına yönelme ihtiyacı doğabilir (Erkuş, 2009). Bu süreçte, özellikle örneklem seçimi, hem nicel hem de nitel araştırmalarda, çalışmanın temsil gücünü ve elde edilen sonuçların yorumlanabilirliğini doğrudan etkileyen kritik bir faktördür.

¹ Dr, Millî Eğitim Bakanlığı, berilsoguksu@gmail.com, ORCID iD: 0009-00040870-4974

² Dr, Millî Eğitim Bakanlığı, gurdilhatice@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-0079-3202

KAYNAKÇA

- Ary, D., Jacobs, L. C., Sorensen, C. & Razavieh, A. (2010). *Introduction to Research in Education*. Wadsworth: Cengage Learning.
- Babbie, E. (2013) *The practice of social research* (13th Edition), Wadsworth, Belmont.
- Başkale, H. (2016). Nitel araştırmalarda geçerlik, güvenilirlik ve örneklem büyüklüğünün belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 9(1), 23-28.
- Brannen, J. (2017). Combining qualitative and quantitative approaches: An overview. *Mixing methods: Qualitative and quantitative research*, 3-37.
- Bryman, A. & Bell, E. (2019). *Social Research Methods* (5th Canadian ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Creswell, J. W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*. Boston: Pearson Education.
- Coyne, I. T. (1997). Sampling in qualitative research. Purposeful and theoretical sampling; merging or clear boundaries. *Journal of Advanced Nursing*, 26, 623-630.
- Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (2005). *The sage handbook of qualitative research* (3rd ed.). California: Sage Publications.
- Denzin, N. K. (1971). *The logic of naturalistic inquiry*. Oxford: Oxford University Press.
- Erkuş, A. (2009). *Davranış bilimleri için bilimsel araştırma süreci*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Fraenkel, J. R. (2006). *How to design and evaluate research in education*. NY: McGraw Hill.
- Franklin, C. & Ballan, M. (2001). Reliability and validity in qualitative research. *The Handbook of Social Work Research Methods*, 4(273-292).
- Gliner, J. A., Morgan, G. A. & Leech, N. L. (2015). *Uygulamada araştırma yöntemleri: desen ve analizi bütünleştiren yaklaşım*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Guba, E. G. & Lincoln, Y. S. (1982). Epistemological and methodological bases of naturalistic inquiry. *ECTJ*, 30(4), 233-252.
- Holloway, I. & Wheeler, S. (1996). *Qualitative research for nurses*. Oxford: Blackwell Science Ltd.
- Houser, J. & Oja, K. (2024). *Nursing research: Reading, using, and creating evidence*. Burlington: Jones & Bartlett Learning.
- Ranjit, K. (2011). *Research methodology, a step-by-step guide for beginners* (3rd ed.). New Delhi: SAGE Publishers Ltd.
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage.
- Lincoln, Y. S. & Guba, E. E. (1986). Research, evaluation, and policy analysis: Heuristics for disciplined inquiry. *Review of Policy Research*, 5(3), 546-565
- Merriam, S. B. (1995). N of I?: Issues of validity and reliability in. *PAACE Journal of Lifelong Learning*, 4, 51-60.
- Merriam, S. B. & Tisdell, E. J. (2015). *Qualitative research: A guide to design and implementation* (4th ed.). San Francisco, CA: Wiley.
- Mertens, D. M. (2010). *Research and evaluation in education and psychology: Integrating diversity with quantitative, and mixed methods*. CA: Sage Publications.
- Morse, J. M., Mayan, M., Spiers, J., Barrett, M., et al. (2002). Verification strategies for establishing reliability and validity in qualitative research. *International Journal of Qualitative Methods*, 1(1), 1-19.

- Nachmias, C. H. & Nachmias, D. (1996). *Research methods in the social sciences*. London: St Martin's Press.
- Neuman, W. L. (2014). *Social research methods: Qualitative and Quantitative Approaches*. Essex: Pearson Education.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods*. CA: Sage Publications.
- Ross, K. N. & Rust, K. (1988). Sampling in survey research. In J. P. Keeves (Eds.), *Educational research, methodology, and measurement, an international handbook* (pp. 427-439). NY: Pergamon Press.
- Shenton, A. K. (2004). Strategies for ensuring trustworthiness in qualitative research projects. *Education for Information*, 22(2), 63-75.
- Silverman, D. (2000). *Doing qualitative research: A practical handbook*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, Inc.
- Stake, R. (2005). Qualitative case studies. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *The sage handbook of qualitative research* (3rd ed.) (pp. 443-466). Thousands Oaks, CA: Sage Publications.
- Suri, H. (2011). Purposeful sampling in qualitative research synthesis. *Qualitative Research Journal*, 11(2), 63-75.
- Winter, G. (2000). A comparative discussion of the notion of validity in qualitative and quantitative research. *The Qualitative Report*, 4(3), 1-14.
- Yıldırım, C. (2010). *Bilim felsefesi*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11th ed.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Bölüm 3

OKUL MÜDÜRLERİNİN YÖNETİM ANLAYIŞLARINDA MİZAH KULLANIMINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ*

Adem YANGIN¹
Soner DOĞAN²

1. GİRİŞ

Sosyal hayatın önemli bir parçası olan mizah; insanları güldürüp rahatlatan, yaşama canlılık ve neşe katan, insanın ve onun etkileşim içinde olduğu her yerde kendine her daim yer edinen yaşamın önemli bir rengidir. Bu yüzden insan karşılaştığı birçok durumda mizahtan faydalanmış ya da mizaha maruz kalmıştır (Recepoğlu & Özdemir, 2012). Arapça bir sözcük olan ve doğru telaffuzu “müzah” olan mizah kavramının dilimizdeki karşılığı “gülmece”dir (Nesin, 2002). Ayrıca İngilizce ve Fransızca gibi Avrupa dillerinde “humour” olarak ifade edilmektedir. İngilizce’de bu kelime “ruhsal bir neşe durumu ve şaka” anlamına gelirken Fransızca’da “mizaç,huy,tabiat” anlamlarına karşılık gelmektedir (Şenyapılı, 1995).

Mizaha karşı fiziksel bir tepki olarak adlandırılabilir gülme eylemi mizah ile çoğu zaman bir arada bulunan ve mizahın da önemli bir parçasını oluşturan kavramdır. Diğer taraftan eğlence ve hoşgörüyü temel alan mizah sadece bu anlayışlara karşılık gelen bir kavram değildir (Çelikten & Çelikten, 2018). Doğal bir ihtiyaç olan gülme eylemi; insan ruhunu ve psikolojisini pozitif olarak etkileyen duyguların dışavurumudur (Yakar, 2013). Evrensel bir beden dili olan gülmek ve gülümsemek, insanların yaşadıkları andan memnuniyetini ortaya koyan içgüdüsel bir davranıştır (Şahin, 2016). Mizahın ana teması insan olduğundan insanın olduğu her yerde mizahın da olacağı aşîkârdır (Özünlü, 1999). Yaşama kattığı renk, insanlara verdiği eğlence ve rahatlama hissi ile sosyal ve insani etkileşimlerin değerli bir ögesi durumunda bulunan mizah, hayatın her alanında kendine yer edinmiştir. (Recepoğlu, 2011). Literatürde, mizah ile ilgili yapılan çalışmalar ışığında mizahın genel olarak kişide aranan ve yararlı değerlendirilen bir nitelik olduğu ve bu niteliğe haiz kişilerin genel psikolojik

* Bu çalışma 1. yazarın yüksek lisans proje çalışmasından üretilmiştir.

¹ Öğretmen, MEB, ademyangin91@gmail.com, ORCID iD: 0009-0008-4072-8588

² Prof. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, snr312@gmail.com, ORCID iD: 0000-0003-2013-3348

bu halin idareciler ve diğer çalışanlar arasındaki iletişim dengesini bozarak ilişkileri bozduğunu ifade etmişlerdir. Çalışmamızdaki bu sonuç Punttd ve Herrmann'ın (2015) olumsuz mizah kullanımının yönetici ve çalışanlar arasındaki ilişkilere zarar verdiği tespitini desteklemektedir (Akt.Büyükyılmaz, 2018).

Araştırmamızın önemli sonuçlarından biri de mizahın öneminin yönetim işlerinde okul yöneticileri tarafından yerince fark edilmediği şeklindedir. Bu sonuç Yirci, Özdemir ve Kartal (2016) araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Yine Romero ve Cruthirds (2016) mizahın örgütler üzerindeki öneminden bahsederek örgütlerde birçok hedefin başarıya ulaşmasındaki rolüne vurgu yapmıştır. Bununla birlikte yöneticilerin genellikle mizahın fonksiyonlarını anlamakta ve kullanmakta başarısız olduklarını araştırmalarında ortaya çıkarmışlardır (Akt. Şahin, 2016).

Bu doğrultuda okul yöneticilerinin yönetimde olumlu mizah tarzlarını özenli bir şekilde kullanmaları hem okul iklimine hem de olumsuz durumların daha kolay aşılmasına katkılar sağlayacaktır. Bununla birlikte neşeli ve huzurlu bir çalışma ortamına zemin hazırlayarak personelin iş doyumunu artıracaktır. Ayrıca MEB tarafından okul yöneticilerine yönelik okullarda mizah ve kullanımı ile ilgili eğitimler verilebilir.

KAYNAKÇA

- Akar, A. (2006). *İlköğretim okullarında öğretmen algılarına göre yöneticilerin, yöneticilik becerilerinin örgüt iklimine katkısı* (Ankara ili örneği). Yayımlanmış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Altınkurt, Y. & Yılmaz, K. (2011). İlköğretim okulu öğretmenlerinin mizah tarzları. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(2), 1-8.
- Ayduğ, D. vd., (2018). Okul müdürlerinin mizah tarzlarına ilişkin öğretmenlerin metaforik algıları. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi- ENAD, Volume 6 / Issue 2*.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 5(2), 368-388.
- Büyükyılmaz, O. (2018). Yöneticilerin olumlu ve olumsuz mizah kullanımı ile çalışan tutumları arasındaki ilişki. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 19(2), 125-150.
- Çelikten, M. & Çelikten Y. (2018). Okul yöneticilerinin mizah ve Disiplin Anlayışı. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 8(8),453-467.
- Çetin, M. (2009). *Çalışanların mizah tarzlarının işe ilişkin duygusal iyilik algıları üzerine etkisi ve sosyal iklimin bu ilişki üzerindeki şartlı değişken rolü*. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çetin, L. & Akbaba Altun, S. (2018). Okul yönetiminde mizah kullanımına ilişkin yönetici Görüşleri. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi* ,1(2), 85-97.
- Recepoglu, E. & Özdemir, S. (2012). Okul müdürlerinin mizah tarzları ile öğretim liderliği davranışları arasındaki ilişki. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* Aralık 2012 ♦ Özel Sayı / 13(3), 23-42.

- Erözkan, A. (2009). Üniversite öğrencilerinin kişiler arası ilişki tarzları ve mizah tarzları, *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 56-66.
- Güleç, R. (2019). Yöneticilerin mizah tarzının çalışanların iş yaşam kaliteleri üzerine etkisinde psikolojik sermayenin aracı rolü: bir alan araştırması. Yayınlanmış doktora tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Gürbüz, R., Erdem, E. & Yıldırım, K. (2013). Başarılı okul müdürlerinin özellikleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20 (2013) 167-179.
- Kara, H. (2014). Yöneticilerin mizah tarzlarının uygulamadaki durumunun kuramsal ve uygulamalı olarak açıklanması. *Journal of History School*, 7(7), 701-724.
- Nesin, A. (2002). *Gülme'nin kitabı*. İstanbul: YGS
- Oruç, Ş. (2010). Sosyal bilgiler öğretiminde mizah kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına ve tutumlarına etkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3, 56-73.
- Öztürk, B. (2015). *Okul yöneticilerinin mizah davranışlarına göre sergiledikleri liderlik biçimleri*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
- Özünü, Ü. (1999). *Gülmecenin dilleri*. Ankara: Doruk Yayınları
- Recepoglu, E. (2011). Öğretmen algılarına göre okul müdürlerinin mizah tarzları ile öğretim liderliği davranışları ve okulun örgütsel sağlığı arasındaki ilişki. Yayınlanmış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sepetçi, C. (2010). *Okul yöneticilerinin mizah tarzlarının betimlenmesi*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Subaşı, M. & Okumuş, K. (2017). Bir araştırma yöntemi olarak durum çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 419-426.
- Şahin, A. (2016). *İlköğretim kurumu yöneticilerinin yönetsel ilişkilerinde kullandıkları mizaha ilişkin görüşler ile mizah iklimi, yöneticilerin mizah tarzları ve çatışma yönetimi stratejileri arasındaki ilişki*. Yayınlanmış doktora tezi, Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Şenyapılı, Ö. (1995). *Karikatür ve iletişim*. İstanbul: Karikatür Vakfı Yayınları
- Yakar, F. (2013). *Mizahın gücü: Başlangıçtan günümüze kadar Türk ve dünya edebiyatında mizah*. İstanbul: Kastaş
- Yerlikaya, N. (2007). *Lise öğrencilerinin mizah tarzları ile stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yıldırım, A. & Şimşek H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yılmaz, K. (2011). Okul yöneticilerinin mizah tarzlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 27-44.
- Yirci, R., Özdemir, T. Y. & Kartal, S. E. (2016). Okul yöneticilerinin mizah yönelimleri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(8), 2479-2495.

Bölüm 4

ÖLÇME DEĞİŞMEZLİĞİ ÇALIŞMALARININ BİBLİYOMETRİK ANALİZİ

Eray SELÇUK¹

GİRİŞ

Psikoloji alanındaki araştırmalarda gruplar arası karşılaştırmalar önemli bir yer tutmaktadır. Bu tür karşılaştırmalar; ülkeler, eyaletler, bölgeler, kültürel ve sosyoekonomik farklılıklar, cinsiyet, etnik köken, yaş, deneysel desen grupları, okul türleri ve eğitim programları gibi çeşitli değişkenler temelinde gerçekleştirilmektedir (Jöreskog & Sörbom, 1993). Bu karşılaştırmalar genellikle bilişsel yetenekler, kişilik özellikleri ve düşünme stilleri gibi doğrudan gözlemlenemeyen özellikler temelinde yapılmaktadır. Ancak, böyle bir karşılaştırmaların bilimsel açıdan geçerli olabilmesi için, ilgili yapıların gruplar arasında ölçme eşdeğerliğine sahip olması gerekmektedir.

Yapı kavramı, psikolojik özelliklerin ölçülmesi bağlamında, incelenmek istenen değişkeni ifade eder (Cronbach & Meehl, 1955). Bir yapıyı belirlemeye yönelik ölçme aracının, farklı gözlem ve çalışma koşullarında tutarlı sonuçlar üretmesi gerekmektedir. Aynı şekilde, gruplar arasındaki farklılıkları inceleyen çalışmalarda, kullanılan ölçme aracının tüm gruplar için aynı şekilde işlediği ve elde edilen ölçümlerin benzer psikometrik özelliklere sahip olduğu varsayılmaktadır (Somer & ark., 2009).

Gruplar arasında yapılan ölçümlerde istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edildiğinde, araştırmacılar genellikle bu farkın ölçme aracının işleyişinden değil, ölçülen özelliğin gruplar arasındaki gerçek farklılığından kaynaklandığını varsaymaktadır (Mark & Wan, 2005). Ancak, bu farklılığın yalnızca bireylerin özelliklerine dayandırılarak açıklanması her zaman doğru değildir. Çünkü ölçme aracı da bu farklılığın kaynağı olabilir. Örneğin, Amerikalı ve Çinli işçilerden oluşan iki grubun iş memnuniyeti düzeyi incelenirken, kullanılan ölçekten elde edilen yanıtlar, grupların ölçek maddelerini algılama ve yorumlama biçimlerine bağlı olarak değişiklik gösterebilir (Başusta & Gelbal, 2015). Bu ifade, gruplar arası

¹ Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, erayselcuk84@gmail.com, ORCID iD: 0000-0003-4033-4219

- Ölçme değişmezliğiyle ilgili ortaklaşa yapılacak çalışmalarda hangi yazarlarla ya da hangi ülkelerle iş birliği yapılabileceği konusunda araştırmacılara bilgi sağlayabilir.

Ayrıca, bu araştırma kapsamındaki makaleler metodolojik ve tematik olarak daha ayrıntılı incelenerek ölçme değişmezliği çalışmalarına yöntemsel bir rehber önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Al, U. (2012). Avrupa Birliği ülkeleri ve Türkiye'nin yayın ve atıf performansı. *Bilig*, 62, 1-20.
- Alatli, B. (2020). A systematic review of research articles on measurement invariance in education and Psychology. *International Journal of Assessment Tools in Education*, 7(4), 607-630. <https://doi.org/10.21449/ijate.738560>
- Aria, M., & Cuccurullo, C. (2017). Bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics* 11(4), 959-975. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2017.08.007>
- Başusta, B. (2010). Ölçme eşdeğerliği. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 1(2), 58-64.
- Başusta, N. B. & Gelbal, S. (2015). Gruplararası karşılaştırmada ölçme değişmezliğinin test edilmesi: PISA öğrenci anketi örneği. *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(4), 80-90.
- Bernstein, D. P., Stein, J. A., Newcomb, M. D., Walker, E., Pogge, D., Ahluvalia, T., Stokes, J., Handelsman, L., Medrano, M., Desmond, D., & Zule, W. (2003). Development and validation of a brief screening version of the Childhood Trauma Questionnaire. *Child Abuse & Neglect*, 27(2), 169-190. [https://doi.org/10.1016/s0145-2134\(02\)00541-0](https://doi.org/10.1016/s0145-2134(02)00541-0)
- Byrne, B. M. (1998). *Structural equation modeling with Lisrel, Prelis and Simplis: Basic concepts, application and programming*. Mahwah, Nj: Lawrence Erlbaum.
- Byrne, B. M. (2016). *Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming*. Routledge.
- Byrne, B. M., Shavelson, R. J. & Muthen, B. (1989). Testing for the equivalence of factor covariance and mean structures: The issue of partial measurement invariance. *Psychological Bulletin*, 105(3), 456-466.
- Cahlik, T. (2000). Comparison of the maps of science. *Scientometrics*, 49, 373-387
- Callon, M., Courtial, J. P. & Laville, F. (1991). Co-word analysis as a tool for describing the network of interactions between basic and technological research: The case of polymer chemistry. *Scientometrics*, 22, 155-205
- Chen, F.F. (2007). Sensitivity of goodness of fit indexes to lack of measurement invariance. *Structural Equation Modeling a Multidisciplinary Journal*, 14(3), 464-504. <https://doi.org/10.1080/10705510701301834>
- Chen, F. F., Sousa, K. H. & West, S. G. (2005). Teacher's corner: Testing measurement invariance of Second-Order factor models. *Structural Equation Modeling a Multidisciplinary Journal*, 12(3), 471-492. https://doi.org/10.1207/s15328007sem1203_7
- Cheung, G. W. & Rensvold, R. B. (2002). Evaluating goodness-of-fit indexes for testing measurement invariance. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 9(2), 233-255.

- Cobo, M. J., López-Herrera, A. G., Herrera-Viedma, E. & Herrera, F. (2011). An approach for detecting, quantifying, and visualizing the evolution of a research field: A practical application to the fuzzy sets theory field. *Journal of Informetrics*, 5, 146–166.
- Cobo, M. J., Martínez, M. Á., Gutiérrez-Salcedo, M., Fujita, H. & Herrera-Viedma, E. (2015). 25 years at knowledge-based systems: A bibliometric analysis. *Knowledge Based System*, 80, 3–13.
- Crawford, J. R. & Henry, J. D. (2004). The positive and negative affect schedule (PANAS): Construct validity, measurement properties and normative data in a large non-clinical sample. *British Journal of Clinical Psychology*, 43(3), 245–265. <https://doi.org/10.1348/0144665031752934>
- Crocker, L. M. & Algina, J. (1986). *Introduction to classical and modern test theory*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Cronbach, L. J. & Meehl, P. E. (1955). Construct validity in psychological tests. *Psychological Bulletin*, 281–302.
- Fu, H., Jing, X., Lin, J., Wang, L., Jiang, H., Yu, B. & Sun, M. (2022). Knowledge domain and hotspots analysis concerning applications of two-photon polymerization in biomedical field: A bibliometric and visualized study. *Frontiers in Bioengineering and Biotechnology*, 10,1030377. <https://doi.org/10.3389/fbioe.2022.1030377>
- Glanzel, W. (2003). Bibliometrics as a research field: A course on Theory and Application of Bibliometric Indicators (Course Handout). Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/378543284_Modelo_para_o_desenvolvimento_de_estrategia_de_busca_para_a_recuperacao_da_informacao_cientifica_e_tecnologica_o_caso_da_impresao_3D
- González-Sarmiento, E., Roa-Perez, J., & Ortiz-Ospino, L. (2021). Big Data and Artificial Intelligence in the Development of Industry 4.0; A Bibliometric Analysis. *IOP Conference Series Materials Science and Engineering*, 1154(1), 012008. <https://doi.org/10.1088/1757-899x/1154/1/012008>
- Horn, J. L. & McArdle, J. J. (1992). A practical and theoretical guide to measurement invariance in aging research. *Experimental Aging Research*, 18(3), 117–144.
- İmrol, F. (2017). *PISA 2012 Türkiye örnekleminde matematiğe yönelik motivasyon ve öz-inanç yapılarının ölçme değişmezliğinin incelenmesi* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Jöreskog, K. G. & Sörbom, D. (1993). *LISREL 8: Structural equation modeling with the SIMPLIS command language*. IL: Scientific Software International, Inc.
- Kankaras, M., Vermunt, J. K. & Moors, G. (2011). Measurement equivalence of ordinal items: A comparison of factor analytic, item response theory, and latent class approaches. *Sociological Methods & Research*, 40(2), 279–310.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practices of structural equation modelling*. New York: The Guilford Press.
- Köroğlu, S.A. (2015). Literatür taraması üzerine notlar ve bir tarama tekniği. *GİDB Dergi*, (01), 61–69.
- Li, K., Rollins, J. & Yan, E. (2018) Web of science use in published research and review papers 1997–2017: A selective, dynamic, cross-domain, content-based analysis. *Scien-tometrics*, 115, 1–20. <https://doi.org/10.1007/s11192-017-2622-5>
- MacKenzie, N., Podsakoff, N. & Podsakoff, N. (2011). Construct measurement and validation procedures in MIS and behavioral research: integrating new and existing techniques. *MIS Quarterly*, 35(2), 293. <https://doi.org/10.2307/23044045>

- Mark, B. A. & Wan, T. T. H. (2005). Testing measurement equivalence in a patient satisfaction instrument. *Western Journal of Nursing Research*, 27(6), 772-787.
- Meredith, W. (1993). Measurement invariance, factor analysis, and factorial invariance. *Psychometrika*, 58, 525-543.
- Messick, S. (1994). Validity of psychological assessment: Validation of inferences from persons' responses and performances as scientific inquiry into score meaning. *American Psychologist*, 50, 741-749.
- Milfont, T. L. & Fischer, R. (2010). Testing measurement invariance across groups: Applications in cross-cultural research. *International Journal of Psychological Research*, 3(1), 111-121.
- Millsap, R. E. (2011). *Statistical approaches to measurement invariance*. Routledge.
- Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J., Altman, D. G. & Prisma Group. (2009). Reprint-preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: the PRISMA statement. *Physical Therapy*, 89(9), 873-880. <https://doi.org/10.1093/ptj/89.9.873>
- Perri, G. & Bellamy, C. (2012). *Types of Research Design*. In SAGE Publications Ltd eBooks (pp. 69-83). <https://doi.org/10.4135/9781446288047.n6>
- Putnick, D. L., & Bornstein, M. H. (2016). Measurement invariance conventions and reporting: The state of the art and future directions for psychological research. *Developmental Review*, 41, 71-90.
- R Core Team (2024). *R: A Language and Environment for Statistical Computing*. R Foundation for Statistical Computing. <https://www.R-project.org/>
- Somer, O., Korkmaz, M., Dural, S. & Can, S. (2009). Ölçme eşdeğerliğinin yapısal eşitlik modellemesi ve madde cevap kuramı kapsamında incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24 (64), 61-75.
- Steenkamp, J. E. M., & Baumgartner, H. (1998). Assessing measurement invariance in cross-national consumer research. *Journal of Consumer Research*, 25(1), 78-107. <https://doi.org/10.1086/209528>
- Uzun, N. B. (2022). Global research trends in measurement invariance: A systematic bibliometric analysis of the framework and the structures of knowledge. *International Innovative Education Researcher (IEdRes)*, 2(2), 1-46. <https://doi.org/10.29228/ied-res.62551>
- Vandenberg, R. J. & Lance, C.E. (2000). A review and synthesis of the measurement invariance literature: suggestions, practices, and recommendations research. *Organizational Research Methods*, 3, 4-69.
- Wicherts, J. M. (2007). *Group differences in intelligence test performance* [Unpublished dissertation]. University of Amsterdam, Holland.
- Yandi, A., Köse, İ. A. & Uysal, Ö. (2017). Farklı yöntemlerle ölçme değişmezliğinin incelenmesi: PISA 2012 örneği. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 243. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.305952>
- Zumbo, B. D. (2007). Three generations of DIF analyses: Considering where it has been, where it is now, and where it is going. *Language Assessment Quarterly*, 4(2), 223-233.

Bölüm 5

ELEŞTİREL OKUMA VE ELEŞTİREL OKUMA MODELLERİ

Uğur ÖZBİLEN¹

GİRİŞ

Dilin temel becerilerinden biri olan okuma, bireyin okul süreciyle birlikte gelişmeye başlamaktadır. İlk çalışmalar bir seslendirme gibi algılansa da okuma becerisi çok boyutlu ve önem arz eden zihinsel bir beceridir. Okumanın çok boyutlu oluşu yapılan tanımlardan da anlaşılmaktadır. Okuma, basılı materyallerin duyu organlarımız aracılığıyla kavranması, anlamlandırılması, algılanması ve yorumlanması olarak tanımlanmıştır (Özdemir, 1987). Yine kavram görme, algılama, seslendirme, zihinde yapılandırma ve anlama gibi aşamalarla göz ve beyinin ortak hareketi ile oluşan karmaşık bir süreç olarak tanımlanmıştır (Güneş, 2014). Tanımlara bakıldığında zihinsel ve fiziksel aşamaların bir arada kullanıldığı bir beceri olarak ön plana çıkmaktadır. Okuma eyleminin tam olarak amacına ulaşabilmesi için okunan materyal, duyu organları ve zihnin tam bir koordinasyon içerisinde olması gerekmektedir (Akyol, 1997).

Okuma becerisi insanların yaşamı üzerinde oldukça etkilidir. Bu beceri kişinin karakter gelişimini sağlamakta, eğitsel olarak bilgi edinmesine destek olmaktadır. Ayrıca akademik olarak gelişimine destek olmaktadır (Aksoy, 2018). Bununla birlikte farklılaşan yaşam koşullarına uyum sağlayabilmek, yaşanan gelişmeleri takip edebilmek ve üretim sürecine dahil olabilmek de bu beceri aracılığıyla gerçekleşmektedir (Karatay, Külâh ve Kaya, 2020).

Okumanın fizyolojik, psikolojik ve sosyolojik yönü vardır. Fizyolojik olarak göz sözcüğü tanır ve sözcük bulunduğu bağlama göre seslendirilir. Yani beyin, göz ve konuşma uzuvlarının koordinasyonu okumanın fizyolojik bir yönünü vurgulamaktadır. Psikolojik olarak bireyin iyi bir duruma sahip olması iyi bir okuyucu olabileceğini göstermektedir. Sosyolojik olarak bireyin kendini geliştirmesi bulunduğu ortamın özellikleri ile doğrudan ilişkilidir. İyi bir okuma seviyesine ulaşabilmek için ortalama bir kültür seviyesinde olmak gerekmektedir

¹ Dr., Bağımsız Araştırmacı, ozbilenuur@gmail.com, ORCID iD: 0000-0003-4921-2568.

KAYNAKÇA

- Aksoy, T. (2018). *Okuma alışkanlığının temel eğitimden ortaöğretime geçiş (TEOG) sınavına etkisi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Akyol, H. (1997). Okuma metinlerindeki soruların sınıflandırılması. *Eğitim ve Bilim*, 21(105), 10-17.
- Aşıloğlu, B. (2008). Bilişsel öğrenmeler için eleştirel okumanın önemi ve onu geliştirme yolları. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10, 1-11.
- Bartu, H. (2002). *A critical reading course*. Boğaziçi University Press.
- Başoğlu, N. ve Mutlu, B. (2012). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin eleştirel düşünme eğitimine uygunluğu. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(3), 983-998. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/806994>.
- Cots, J. M. (2006). Teaching 'with an attitude': Critical Discourse Analysis in EFL teaching. *Elt Journal*, 60(4), 336-345.
- Çifçi, M. (2006). Eleştirel okuma. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten (Türkçenin Eğitimi Öğretimi Özel Sayısı)*, 1, 55-80. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/belleten-issue/45390/568969>.
- Demirel, Ö. (2000). *Türkçe öğretimi*. PegemA Yayıncılık.
- Erol, S. & Kara, Ö. T. (2020). Çocuk yazınında eleştirel düşünme becerileri, yeterlikleri ve tutumları üzerine bir inceleme: Küçük Kara Balık örneği. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9(3), 1125-1135.
- Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis*. Longman.
- Güneş, F. (2014). *Türkçe öğretimi yaklaşım ve modeller*. Pegem Akademi.
- Halliday, M. A. K., & Matthiessen, C. M. (2013). *Halliday's introduction to functional grammar*. Routledge.
- Huang, S. Y. (2011). "Critical literacy helps wipe away the dirt on our glasses": towards an understanding of reading as ideological practice. *English Teaching: Practice and Critique*, 10(1), 140-164.
- Janks, H. (1997). Critical discourse analysis as a research tool. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 18(3), 329-342. : <https://doi.org/10.1080/0159630970180302>.
- Kamler, B. (1994). Lessons about language and gender. *The Australian Journal of Language and Literacy*, 17, 129-138. 10.1007/978-94-011-4533-6_23.
- Karabay, A. (2012). *Eleştirel okuma-yazma eğitiminin Türkçe öğretmeni adaylarının akademik başarılarına ve eleştirel okuma-yazma düzeylerine etkisi*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Karadüz, A. (2010). Dil becerileri ve eleştirel düşünme. *Turkish Studies*, 5(3), 1566-1593. <https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423934658.pdf>.
- Karatay, H. (2014). *Okuma eğitimi*. Pegem Akademi.
- Karatay, H., Külah, E. ve Kaya, S. (2020). Okuma alışkanlığını geliştirme yöntem, teknik ve modelleri. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları*, 8(1), 89-107. <https://doi.org/10.35233/oyea.707967>.
- Lewis, H., Macgregor, D., & Jones, M. H. (2006). Critical Reading, *The Reading Teacher*, 43(1), 42-48.
- Memiş, M. R. (2020). Türkçe eğitiminde okuma eğitimi. A. Z. Güven (Ed.). *Türkçe eğitimi-ne genel bir bakış içinde*, (s. 81-139). Pegem Akademi.

- Özbilen, U. (2023). *Sokratik sorgulamaya dayalı eleştirel okuma etkinliklerinin ileri okuma farkındalığına etkisi ve yazma becerisi ile ilişkisi*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Özdemir, E. (1987). *Türkçe öğretimi*. İnkılâp Kitabevi.
- Özensoy, A. U. (2011) *Eleştirel okumaya göre düzenlenmiş sosyal bilgiler dersinin eleştirel düşünme becerisine etkisi*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Özonat, Z. (2018) *Çoklu ortama dayalı eleştirel okuma eğitiminin 6. sınıf öğrencilerinin eleştirel okuma becerilerine etkisi*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. İnönü Üniversitesi.
- Öztürk, C., Keskin, S.C. ve Otluoğlu, R. (2012). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebi ürünler ve yazılı materyaller*. Pegem Yayınevi.
- Özüdoğru, M. (2016). *Eleştirel söylemden eleştirel okumaya*. Anı yayıncılık.
- Rosenberg, S. D., Schnurr, P. P. ve Oxman, T. E. (1990). Content analysis: A comparison of manual and computerized systems. *Journal of Personality Assessment*, 54(1-2), 298-310. doi: 10.1080/00223891.1990.9673995.
- Stevens, L. P., & Bean, T. W. (2007). *Critical literacy: Context, research, and practice in the K-12 classroom*. Sage Publications.
- Tomasek, T. (2009). Critical reading: Using reading prompts to promote active engagement with text. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 21(1), 127-132. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ896252.pdf>.
- Van Dijk, T. A. (1985). *Handbook of discourse analysis*. Academic Press.
- Wallace, C. (2003). *Critical reading in language education*. Springer.

Bölüm 6

EĞİTİM PROGRAMLARININ TAMAMLAYICISI OLARAK PROGRAM DIŞI ETKİNLİKLER

Burak AYÇİÇEK¹

GİRİŞ

Eğitim programları, eğitim sistemlerinin başarısını doğrudan etkileyen temel unsurlardan biridir. Bir eğitim sisteminin başarısı, geliştirilen programların içeriği, uygulanabilirliği ve eğitim sürecine entegrasyonu ile doğrudan ilişkilidir. Nitekim eğitim sistemleri, oluşturulan programlar aracılığıyla işlevsellik kazanmaktadır (Erden, 1998).

Eğitim programı, bireylere okul içi ve okul dışı planlanmış etkinlikler aracılığıyla kazandırılan öğrenme yaşantılarının düzenlenmiş bir bütünü olarak tanımlanmaktadır (Demirel, 2024). Eğitim programı, öğrenme ve öğretme süreçlerini içeren öğretim programının yanı sıra, öğretim programı dışındaki çeşitli etkinlikleri de kapsamaktadır. Bu bağlamda, eğitim programı; sosyal kulüp faaliyetleri, özel gün kutlamaları, özel kurslar ve gezi-gözlem incelemeleri gibi etkinlikleri içermektedir (Küçükahmet, 2009). Eğitim programlarının tanımları, farklı kuramcılar ve araştırmacılar tarafından çeşitli yaklaşımlar doğrultusunda ele alınmakta olup, aşağıda bu tanımlara yönelik örnekler verilmiştir (Marsh & Willis, 2007):

1. Eğitim programı; okuma, mantık, etkili iletişim, matematik ve temel bilimler gibi evrensel bilgi alanlarını içeren, değişmez ve temel konular üzerine inşa edilmiştir.
2. Eğitim programı, bireylerin çağdaş toplumda etkili bir şekilde yer alabilmeleri için faydalı bilgileri içeren bir yapıdır.
3. Eğitim programı, okulun sorumluluğunda olan ve planlı bir şekilde sunulan tüm öğrenme süreçlerini kapsamaktadır.
4. Eğitim programı, öğrencilerin okul ortamında rehberlik edilerek kazandıkları öğrenme yaşantılarının bütünüdür.

¹ Doç. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, burak.aycicek@gop.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-8950-2207

KAYNAKÇA

- Al-Ansari, A., Al-Harbi, F., AbdelAziz, W., AbdelSalam, M., El Tantawi, M. M. & ElRefae, I. (2016). Factors affecting student participation in extra-curricular activities: A comparison between two Middle Eastern dental schools. *The Saudi Dental Journal*, 28(1), 36-43. Doi:10.1016/j.sdentj.2015.05.004
- Albayrak, M., Yıldız, A., Berber, K. & Büyükkasap, E. (2004). İlköğretimde ders dışı etkinlikler ve bunlarla ilgili öğrenci davranışları hakkında velilerin görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 12(1), 13-18.
- Alnaeem, L. (2021). Involvement in extracurricular activities and overcoming high levels of communication apprehension among Saudi EFL majors. *Arab World English Journal*, 12(2), 185-208. Doi:10.24093/awej/vol12no2.13
- Anderman, E. M. (2002). School effects on psychological outcomes during adolescence. *Journal of Educational Psychology*, 94(4), 795-809.
- Annu, S. & Sunita, M. (2014). Adolescent involvement in extracurricular activities and positive development: A comparative study between government and private schools' students. *European Academic Research*, 2(3), 3255-3268.
- Aybek, A. (2007). Öğrencilerin beden eğitimi dersine ve ders dışı etkinliklere yönelik tutumlarında beden eğitimi öğretmenlerinin rolü. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Bakoban, R. A. & Aljarallah, S. A. (2015). Extracurricular activities and their effect on the student's grade point average: Statistical study. *Educational Research and Reviews*, 10(20), 2737-2744. Doi:10.5897/ERR2015.2436
- Bartkus, Kr., Nemelka B., Nemelka M. & Gardner P. (2012) Clarifying the meaning of extracurricular activity: A literature review of definitions. *American Journal of Business Education*, 5(6), 693-704.
- Bergen-Cico, D. & J. Viscomi. (2012). Exploring the association between campus co-curricular involvement and academic achievement. *Journal of College Student Retention: Research, Theory and Practice* 14(3), 329-343.
- Binbaşıoğlu, C. (2000). *Okulda ders dışı etkinlikler. MEB öğretmen kitapları dizisi*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Black, S. (2002). The well-rounded student: Extracurricular activities and academic performance go hand in hand. *American School Board Journal*, 189(6), 33-35.
- Blomfield, C. J. & Barber, B. L. (2009). Brief report: Performing on the stage, the field, or both? Australian adolescent extracurricular activity participation and self-concept. *Journal of Adolescence*, 32(3), 733-739.
- Blomfield, C. J. & Barber, B. L. (2011). Developmental experiences during extracurricular activities and Australian adolescents' self-concept: Particularly important for youth from disadvantaged schools. *Journal of Youth and Adolescence*, 40, 582-594. Doi:10.1007/s10964-010-9563-0
- Bohnert, A., Fredricks, J. & Randall, E. (2010). Capturing unique dimensions of youth organized activity involvement: Theoretical and methodological considerations. *Review of Educational Research*, 80(4), 576-610. Doi:10.3102/0034654310364533
- Bratland-Sanda, S., Andersson, E., Best, J., Høegmark, S. & Roessler, K. K. (2017): The use of physical activity, sport and outdoor life as tools of psychosocial intervention: the Nordic perspective, *Sport in Society*, 22(4), 654-670. Doi:10.1080/17430437.2017.1389037

- Broh, B. A. (2002). Linking extracurricular programming to academic achievement: Who benefits and why? *Sociology of Education*, 75(1), 69-75. Doi:10.2307/3090254
- Brooks, B. A., Floyd, F., Robins, D. L. & Chan, W. Y. (2015). Extracurricular activities and the development of social skills in children with intellectual and specific learning disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, 59(7), 678-87. Doi:10.1111/jir.12171
- Cazden, C. (2012). A framework for social justice in education. *International Journal of Educational Psychology*, 1(3), 178-198. Doi:10.4471/ijep.2012.11
- Chan, Y. -K. (2016). Investigating the relationship among extracurricular activities, learning approach and academic outcomes: A case study. *Active Learning in Higher Education*, 17(3), 223-233. Doi:10.1177/1469787416654795
- Chia, Y. M. (2005). Job offers of multi-national accounting firms: The effects of emotional intelligence, extracurricular activities, and academic performance. *Accounting Education*, 14(1), 75-93. Doi:10.1080/0693928042000229707
- Christison, C. (2013). The benefits of participating in extracurricular activities. *BU Journal of Graduate Studies in Education*, 5(2), 17-20.
- Clark, G., Marsden, R., Whyatt, J. D., Thompson, L. & Walker, M. (2015). 'It's everything else you do...': Alumni views on extracurricular activities and employability. *Active Learning in Higher Education*, 16(2), 133-147. Doi:10.1177/1469787415574050
- Coulangeon, P. (2018). The impact of participation in extracurricular activities on school achievement of French middle school students: human capital and cultural capital revisited. *Social Forces*, 97(1). Doi:10.1093/sf/soy016
- Covay, E. & Carbonaro, W. (2010). After the bell: Participation in extracurricular activities, classroom behavior, and academic achievement. *Sociology of Education*, 83(1), 20-45. Doi:10.1177/0038040709356565
- Çilgin, Ö. (2007). *Yatılı ilköğretim bölge okullarında öğrenim gören öğrenciler ile velilerinin beden eğitimi ve ders dışı etkinliklere yaklaşımları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Darling, N. (2005). Participation in extracurricular activities and adolescent adjustment: Cross sectional and longitudinal findings. *Journal of Youth and Adolescence*, 34(5), 493-505. Doi:10.1007/s10964-005-7266-8
- Darling, N., Caldwell, L. & Smith, R. (2005). Participation in school-based extracurricular activities and adolescent adjustment. *Journal of Leisure Research*, 37(1), 51-76. Doi:10.1080/00222216.2005.11950040
- Davalos, D. B., Chavez, E. L. & Guardiola, R. J. (1999). The effects of extracurricular activity, ethnic identification, and perception of school on student dropout rates. *Hispanic Journal of Behavioral Sciences*, 21(1), 61-77.
- Demeuse, M. & Strauven, C. (2016). *Eğitimde program geliştirme: Politik kararlardan uygulamaya*. Y. Budak (Çev.). Ankara: Pegem Akademi.
- Demiral, H. & Yavuz, Ş. (2016). Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde ders dışı öğrenme ortamları. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 7(13), 129-146.
- Demirel, Ö. (2024). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Demirhan İscan, C. (2019). Eğitimde program dışı etkinlikler ve değerler eğitimi. N. Köksal ve Z. Ayvaz Tuncel (Eds.), *Eğitimde program dışı etkinlikler içinde*. Ankara: Pegem Akademi.
- Denson, C., Austin, C., Hailey, C. & Householder, D. (2015). Benefits of informal learning environments: A focused examination of STEM-based program environments. *Journal of STEM Education*, 16(1), 1-15.

- De Sisto, M., Huq, A. & Dickinson, G. (2021). Sense of belonging in second-year undergraduate students: The value of extracurricular activities. *Higher Education Research & Development*, 41(5), 1727-1742. Doi:10.1080/07294360.2021.1902951
- Durlak, J. A., Weissberg, R. P. & Pachan, M. (2010). A meta-analysis of afterschool programs that seek to promote personal and social skills in children and adolescents. *American Journal of Community Psychology*, 45, 294-309.
- Dworkin, J. B., Larson, R. & Hansen, D. (2003). Adolescents' accounts of growth experiences in youth activities. *Journal of Youth and Adolescence*, 32, 17-26. Doi:10.1023/A:1021076222321
- Eccles, J. S. (1999). The development of children ages 6 to 14. *The future of children*, 9(2), 30-44. Doi:10.2307/1602703
- Eccles, J. S. & Barber, B. L. (1999). Student council, volunteering, basketball, or marching band: What kind of extracurricular involvement matters? *Journal of Adolescent Research*, 14(1), 10-43.
- Eccles, J. S., Barber, B. L., Stone, M. & Hunt, J. (2003). Extracurricular activities and adolescent development. *Journal of Social Issues*, 59(4), 865-889. Doi:10.1046/j.0022-4537.2003.00095.x
- Ekinci, N. (2021). Temel kavramlar. Köksal, N., & Ayvaz Tuncel, Z. (Eds.), *Eğitimde program dışı etkinlikler içinde* (3. Baskı) Ankara: Pegem Akademi.
- Erden, N. (1998). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Eshach, H. (2006). *Science literacy in primary schools and pre-schools*. Dordrecht, The Netherlands: Springer.
- Fejgin, N. (1994). Participation in high school competitive sports: A subversion of school mission or contribution to academic goals? *Sociology of Sport Journal*, 11, 211-230.
- Feldman, A. F. & Matjasko, J. L. (2005). The role of school-based extracurricular activities in adolescent development: A comprehensive review and future directions. *Review of Educational Research*, 75(2), 159-210. Doi:10.3102/00346543075002159
- Feldman, A. F. & Matjasko, J. L. (2007). Profiles and portfolios of adolescent school-based extracurricular activities participation. *Journal of Adolescence*, 30(2), 313-332. Doi:10.1016/j.adolescence.2006.03.004
- Finnerty R., Marshall S. A., Imbault, C. & Trainor L. J. (2021). Extra-curricular activities and well-being: Results from a survey of undergraduate university students during Covid-19 lockdown restrictions. *Frontiers in Psychology*, 12, Doi:10.3389/fpsyg.2021.647402
- Fredricks, J. A. (2012). Extracurricular participation and academic outcomes: Testing the overscheduling hypothesis. *Journal of Youth and Adolescence*, 41, 295-306. Doi:10.1007/s10964-011-9704-0
- Fredricks, J. A. & Eccles, J. S. (2006). Is extracurricular participation associated with beneficial outcomes? Concurrent and longitudinal relations. *Developmental Psychology*, 42(4), 698-713. Doi:10.1037/0012-1649.42.4.698
- Gacar, A. (2001). *Elazığ il merkezindeki ilköğretim okulları ve liselerde görev yapan beden eğitimi öğretmenleri ve öğrencileri açısından ders dışı egzersiz faaliyetlerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Gellin, A. (2003). The effect of undergraduate student involvement on critical thinking: A meta analysis of the literature 1991-2000. *Journal of College Student Development*, 44(6), 746-762.

- George, S. B. (2012). *A study of the relationships between extracurricular participation in selected North Carolina high schools and student achievement as determined by cumulative grade point average*. Unpublished doctoral dissertation. Appalachian State University, Boone, NC: United States.
- Gilman, R. & Huebner, E. S. (2006). Characteristics of adolescents who report very high life satisfaction. *Journal of Youth and Adolescence*, 35, 293-301. Doi:10.1007/s10964-006-9036-7
- Görkem, D. (2012). *İlköğretim öğrencilerinin sosyal etkinliklere katılma durumlarının akademik başarılarına etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Grossman, J. B. & Bulle, M. J. (2006). Review of what youth programs do to increase the connectedness of youth with adults. *Journal of Adolescent Health*, 39(6), 788-799. Doi:10.1016/j.jadohealth.2006.08.004
- Guest, A., & Schneider, B. (2003). Adolescents' extracurricular participation in context: The mediating effects of schools, communities, and identity. *Sociology of Education*, 76(2), 89-109.
- Guilmette, M., Mulvihill, K., Villemare-Krajden, R. & Barker, E. T. (2019). Past and present participation in extracurricular activities is associated with adaptive self-regulation of goals, academic success, and emotional well-being among university students. *Learning and Individual Differences*, 73, 8-15. Doi:10.1016/j.lindif.2019.04.006
- Gündoğdu, C., Karataş, Ö., & Nacar, E. (2011). Ders dışı etkinliklerin uygulamalarında okul müdürlerinin sorunları. *e-Journal of New World Sciences Academy Sports Sciences*, 6(1), 65-72.
- Hansen, D. M., Larson, R. W., & Dworkin, J. B. (2003). What adolescents learn in organized youth activities: A survey of self-reported developmental experiences. *Journal of Research on Adolescence*, 13(1), 25-55.
- Hasan, A. H., Dehham, S. H. & Hasan, A. A. N. (2022). Investigating EFL teachers' perspectives towards using extracurricular activities in developing secondary school students' performance in learning the English language. *International Journal of Health Sciences*, 6(S5), 1839-1850. Doi:10.53730/ijhs.v6nS5.9906
- Himelfarb, I., Lac, A., & Baharav, H. (2014). Examining school-related delinquencies, extracurricular activities, and grades in adolescents. *Educational Studies*, 40(1), 81-97. Doi:10.1080/03055698.2013.821941
- Holt, N. L., Tink, L. N., Mandigo, J. L., & Fox, K. R. (2008). Do youth learn life skills through their involvement in high school sport? A case study. *Canadian Journal of Education*, 31(2), 281-304.
- Hudson, G. (2000) *Essential introductory linguistics*. Blackwell Publisher.
- Hui, Y. K., Kwok, L. F. & Ip, H. H. S. (2018). CRESDA: Extending data landscape of learners. *International Journal of Innovation and Learning*, 23(4), 463-478. Doi:10.1504/IJIL.2018.092038
- Iucu, R. & Platis, M. (2012). Extra-curriculum activities-challenges and opportunities. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 46, 4249-4252.
- Jacinto, H. (2023). Engaging students in mathematical problem solving with technology during a pandemic: The case of the Tecn@MatClub. *Education Sciences*, 13, 271. Doi:10.3390/educsci13030271

- Kelepolo, E. N. (2011). *The relationship between participation in extracurricular activities and Utah's proficiency assessments of students in a suburban school district*. Unpublished doctoral dissertation. Las Vegas, NV: University of Nevada.
- Keser, F., Akar, H. & Yıldırım, A. (2011). The role of extracurricular activities in active citizenship education. *Journal of Curriculum Studies*, 43(6), 809-837. Doi:10.1080/00220272.2011.591433
- Khasanzyanova, A. (2017). How volunteering helps students to develop soft skills. *International Review of Education*, 63, 363-379. Doi:10.1007/s11159-017-9645-2
- Köksal, N. (2019). Okulda program dışı etkinliklerin önemi ve uygulamadaki güçlükler. N. Köksal ve Z. Ayvaz Tuncel (Eds.). *Eğitimde program dışı etkinlikler içinde*. Ankara: Pegem Akademi.
- Köse, E. (2003). *İlköğretim düzeyinde ders dışı etkinliklerin akademik başarıya ve okul kültürünü algılamaya etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Köse, E. (2013). Eğitim kurumlarında gerçekleştirilen ders dışı etkinliklerin sınıflandırılmasına yönelik bir öneri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2(2), 336-353.
- Küçükahmet, L. (2009). *Program geliştirme ve öğretim*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Larson, R. W., Hansen, D. M. & Moneta, G. (2006). Differing profiles of developmental experiences across types of organized youth activities. *Developmental Psychology*, 42(5), 849-863. Doi:10.1037/0012-1649.42.5.849
- Lewis, C. P. (2004). The relation between extracurricular activities with academic and social competencies in school age children: A meta-analysis. Unpublished doctoral dissertation. Texas A&M University, Austin, TX.
- Mahoney, J. L. (2000). School extracurricular activity participation as a moderator in the development of antisocial patterns. *Child Development*, 71(2), 502-516.
- Mahoney, J. L., Cairns, D. B. & Farmer, T.W. (2003). Promoting interpersonal competence and educational success through extracurricular activity participation. *Journal of Educational Psychology*, 95(2), 409-418. Doi: 10.1037/0022-0663.95.2.409
- Mahoney, J. L., Larson, R. W., Eccles, J. S. & Lord, H. (2005). Organized activities as contexts of development: Extracurricular activities, after-school and community programs In J. L. Mahoney, R. W. Larson, & J. S. Eccles (Eds.), *Organized activities as developmental contexts for children and adolescents* (pp. 3-22). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Mahoney, J. L. & Stattin, H. (2000). Leisure activities and adolescent antisocial behavior: The role of structure and social context. *Journal of Adolescence*, 23, 113-127. Doi:10.1006/jado.2000.0302
- Mahoney, J. L., Vandell, D. L., Simpkins, S. & Zarrett, N. (2009). Adolescent out-of-school activities. In R. M. Lerner, & L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent psychology: Contextual influences on adolescent development* (pp. 228-269). Hoboken, NJ: John Wiley.
- Makarova, V. & Reva, A. (2017). Perceived impact of extra-curricular activities on foreign language learning in Canadian and Russian university contexts. *Apples: Journal of Applied Language Studies*, 11(1), 43-65. Doi:10.17011/apples/urn.201704252075

- Marsh, H. W. (1992). Extracurricular activities: Beneficial extension of the traditional curriculum or subversion of academic goals? *Journal of Educational Psychology*, 84(4), 553-562. Doi:10.1037/0022-0663.84.4.553
- Marsh, H. W. & Kleitman, S. (2002). Extracurricular school activities: the good, the bad, and the nonlinear. *Harvard Educational Review*, 72(4), 464-514.
- Marsh, C. J. & Willis, G. (2007). *Curriculum: Alternative approaches, ongoing issues*. USA: Pearson Prentice Hall.
- McCabe, K. O., Modecki, K. L. & Barber, B. L. (2016). Participation in organized activities protects against adolescents' risky substance use, even beyond development in conscientiousness. *Journal of Youth and Adolescence*, 45, 2292-2306. Doi:10.1007/s10964-016-0454-x
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (2024). *Türkiye yüzyılı maarif modeli*. (24/02/2025 tarihinde <https://tymm.meb.gov.tr/program-disi-etkinlikler> adresinden ulaşılmıştır).
- Metsäpelto, R-L. & Pulkkinen, L. (2014). The benefits of extracurricular activities for socioemotional behavior and school achievement in middle childhood: An overview of research. *Journal for Educational Research Online*, 6(3), 10-33.
- Moriana, J. A., Alos, F., Alcalá, R., Pino, M. J., Herruzo, J. & Ruiz, R. (2006). Extra-curricular activities and academic performance in secondary students. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 4(1), 35-46.
- Munir, S. & Zaheer, M. (2021). The role of extra-curricular activities in increasing student engagement. *Asian Association of Open Universities Journal*, 16(3), 241-254. Doi:10.1108/AAOUJ-08-2021-0080
- Olibie, E. I. & Ifeoma, M. (2015). Curriculum enrichment for 21st century skills: A case for arts based extracurricular activities for students. *International Journal of Recent Scientific Research*, 6(6), 4850-4856.
- Peck, S. C., Roeser, R. W., Zarrett, N. & Eccles, J. S. (2008). Exploring the roles of extracurricular activity quantity and quality in the educational resilience of vulnerable adolescents: Variable and pattern-centered approaches. *Journal of Social Issues*, 64(1), 135-155.
- Pehlivan, Z., & Selçuk, T. (2005). Ders dışı okul spor etkinliklerine yönelik öğretmen görüşleri (Mersin İl Örneği). 4. *Ulusal Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Sempozyumu*, 10-11 Haziran 2005, Bursa.
- Rawat, N., Rastogi, A., Jaiswal, K., & Nigam, A. (2014). Analysis of relationship between extracurricular activities and academic performance by computational intelligence. In *Innovative Applications of Computational Intelligence on Power, Energy and Controls with their Impact on Humanity* (CIPECH), Ghaziabad, India, 2014, pp. 472-475. Doi:10.1109/CIPECH.2014.7019087
- Resmî Gazete (2019). *Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumları Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği*. (20/02/2025 tarihinde <https://ogm.meb.gov.tr/www/mill-egitim-bakanligi-egitim-kurumlari-sosyal-etkinlikler-yonetmeli/icerik/810> adresinden ulaşılmıştır).
- Rose, K. M., Korzekwa, K., Brossard, D., Scheufele, D. A. & Heisler, L. (2017). Engaging the public at a science festival: Findings from a panel on human gene editing. *Science Communication*, 39(2), 250-277. Doi:10.1177/1075547017697981
- Sá, M. J. (2023). Student academic and social engagement in the life of the academy - a lever for retention and persistence in higher education. *Education Sciences*, 13, 269. Doi:10.3390/educsci13030269

- Schaefer, D. R., Simpkins, S. D., Vest, A. E. & Price, C. D. (2011). The contribution of extracurricular activities to adolescent friendships: New insights through social network analysis. *Developmental Psychology*, 47(4), 1141-1152.
- See, B. H., Gorard, S. & Siddiqui, N. (2017). Does participation in uniformed group activities in school improve young people's non-cognitive outcomes? *International Journal of Educational Research*, 85, 109-120. Doi:10.1016/j.ijer.2017.07.002
- Seow, P. S. & Pan, G. (2014). A literature review of the impact of extracurricular activities participation on students' academic performance, *Journal of Education for Business*, 89(7), 361-366. Doi:10.1080/08832323.2014.912195
- Simoncini, K. & Caltabiono, N. (2012). Young school-aged children's behaviour and their participation in extra-curricular activities. *Australasian Journal of Early Childhood*, 37(3), 35-42. Doi:10.1177/183693911203700306
- Simpkins, S. D. (2015). When and how does participating in an organized after-school activity matter. *Applied Developmental Science*, 19(3), 121-126. Doi:10.1080/10888691.2015.1056344
- Stearns, E. & Glennie, E.J. (2010). Opportunities to participate: Extracurricular activities' distribution across and academic correlates in high schools. *Social Science Research*, 39(2), 296-309.
- Thompson, L. J., Clark, G., Walker, M. & Whyatt, J. D. (2013). 'It's just like an extra string to your bow': Exploring higher education students' perceptions and experiences of extracurricular activity and employability. *Active Learning in Higher Education*, 14(2), 135-147. Doi:10.1177/1469787413481129
- Tsang, W. H. (2000). *Quality management of extracurricular activities in Hong Kong secondary schools*. Unpublished doctoral thesis. University of Leicester, United Kingdom.
- Tsaur, S.-H., Yen, C.-H. & Chen, C.-L. (2010). Independent tourist knowledge and skills. *Annals of Tourism Research*, 37(4), 1035-1054. Doi:10.1016/j.annals.2010.04.001
- Voyer, D. & Jansen, P. (2017). Motor expertise and performance in spatial tasks: A meta-analysis. *Human Movement Science*, 54, 110-124. Doi:10.1016/j.humov.2017.04.004
- Webber, K. L., Krylow, R. B. & Zhang Q. (2013). Does involvement really matter? Indicators of college student success and satisfaction. *Journal of College Student Development* 54(6), 591-611. Doi:10.1353/csd.2013.0090
- Wilson, D. M., Gottfredson, D. C., Cross, A. B., Rorie, M. & Connell, N. (2010). Youth development in after-school leisure activities. *Journal of Early Adolescence*, 30(5), 668-690. Doi:10.1177/0272431609341048
- Yıldız, Y. (2016). Impact of language oriented extracurricular activities on academic achievement in language preparation schools. *Journal of Education in Black Sea Region*, 1(2), 161-171.
- Zhu, H. & Arnold, K. (2013). Understanding student engagement and achievement in Chinese universities: A study of Beijing college students. *International Journal of Chinese Education* 2(1), 70-92. Doi:10.1163/22125868-12340014

Bölüm 7

BEŞİNCİ SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDAKİ ŞİİRLERİN TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI VE OKUNABİLİRLİK AÇISINDAN İNCELENMESİ

Ömer Tuğrul KARA¹
Tuğrul Gökmen ŞAHİN²
Şimal URHAN³

GİRİŞ

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Türkçe Öğretim Programı, kaynağını 2014 yılında gerçekleştirilen “Milli Eğitim Kalite Çerçevesi” çalışmasından alan ve bu temeller üzerine inşa edilen bir programdır. Bu modele göre öğrenme süreci, bilgi ile becerinin karşılıklı olarak birbirini beslediği etkileşimli bir yapı şeklinde kurgulanmıştır. Bilgi, becerilerin edinilmesinde bir zemin oluştururken; beceriler de bilgiye ulaşmak ve yeni bilgiler üretmek için bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu etkileşim sayesinde, aynı beceri farklı konu alanlarıyla ilişkilendirilebileceği gibi, tek bir konu alanı da farklı becerilerin kazandırılmasına hizmet edebilir. Modelin merkezinde yer alan iki temel kavram ise “bilme” ve “sorumluluk”tur. Öğrencinin öğrenme sürecine aktif olarak katıldığı ve çevresiyle sürekli etkileşim içinde olduğu bu yaklaşımda; yaşantıya dayalı öğrenme, bağlamsal öğrenme, sorgulamaya dayalı öğrenme, iş birliğine dayalı öğrenme ve proje temelli öğrenme gibi yöntemler ön plana çıkar. Bu öğrenme-öğretme anlayışı, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’nin ortaya çıkışında belirleyici olmuştur. Modelin temel amacı ise öğrenci merkezli bir yaklaşımla her bireyin potansiyelini en üst düzeye ulaştırmaktır (Ülçay, 2024). Bu araştırmada Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli çerçevesinde hazırlanan 5. sınıf Türkçe ders kitapları içerisinde yer alan 5 şiir metni yine Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı kapsamında etkinlikleri bakımından incelenmiştir ve her metin okunabilirlik düzeyleriyle ele alınmıştır. Öğretim programları, bir ders veya ders

¹ Prof. Dr., Çukurova Üniversitesi, tkara@cu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-5418-7718

² Dr. Öğretim Üyesi, İnönü Üniversitesi, tugrul.sahin@inonu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-2107-9670

³ Türkçe Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, 3724130100237241301002@ogr.inonu.edu.tr, ORCID iD: 0009-0003-1740-8432

KAYNAKÇA

- Akçiçek, G. (2018). *Alfabetik kuşlar*. İstanbul: Kumdan Yazılar Kitaplığı-6 Kel Kirpi Yayınları.
- Ateşman, E. (1997). Türkçede okunabilirliğin ölçülmesi. *Dil Dergisi*, (58), 71-74.
- Berk, Ş. & Özer, B. (2024). “Türkiye yüzyılı” maarif modeli (TYMM) öğretim programlarına ilişkin nitel bir değerlendirme. *Journal of History School*, 17(73), 3241-3256.
- Can, F. (2021). An examination of reading texts in a journey to Turkish A1 and A2 level Textbooks in terms of readability. *Shanlax International Journal of Education*, 9(2), 139-149.
- Çetinkaya, G. (2010). Türkçe metinlerin okunabilirlik düzeylerinin tanımlanması ve sınıflandırılması (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çevik, A. & Güneş, F. (2017). Türkçe ders kitaplarındaki etkinliklerin incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(2), 272-286.
- Demirel, Ö. (2020). *Eğitimde program geliştirme: Kuramdan uygulamaya*. Ankara: Pegem Akademi.
- Fikret, T. (2005). *Şermin*. İstanbul: Aden Yayıncılık.
- Güven, A. Z. (2014). Readability of texts in textbooks in teaching Turkish to foreigners. *Antropologist*, 18(2), 513-522.
- Karatay, H., Bolat, K. K. & Güngör, H. (2013). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin okunabilirlik ve anlaşılabilirliği. *International Journal of Social Science*, 6(6), 603-623.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2024). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli öğretim programları ortak metni*. MEB.
- Şirin, M. R. (2006). *Aşk olsun çocuğum aşk olsun*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Turan, A. (2020). *İnsanlarım var*. Konya: Gençlik Kitabevi Yayınları.
- Uyar, Y., Öztürk, Y. İ., Şimşek, B. & Yıldırım, G. (Ed.). (2024). *Türkçe 5. sınıf ders kitabı*. Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu.
- Ülçay, O. (2024). Türkiye yüzyılı maarif modeli değerlendirmesi. *Ulusal Eğitim Toplum ve Dünya Dergisi*, 1(2), 70-75.
- Yalçın, A. & Aytas, G. (2008). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yavuz, İ. (2021). Giriş. Büyükyıldız, A. (Ed.). (2021). *Ders kitaplarında okunabilirlik*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Yazgan, B. (2013). *Gülü incitme gönül*. İstanbul: Nar Yayınları.

İnternet Kaynakları

- Taslak Ders Kitabı ve Eğitim Araçları ile Bunlara Ait Elektronik İçeriklerin İncelenmesinde Değerlendirmeye Esas Olacak Kriterler ve Açıklamaları, Talim Terbiye Kurulu. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı, 2024.
- Türkçe Dersi Öğretim Programı, 2019. <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20195716392253-02-T%C3%BCrk%C3%A7e%20%C3%96%C4%9Fretim%20Program%C4%B1%202019>.